

หมายเหตุนิเวศวิทยา Ecological Notes บันทึกธรรมชาติหลากหลายแห่งพันธุ์

The record of natures

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม – มีนาคม 2550

Volume 1 Issue 1 January – March 2007

นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร.....	หน้า 3
กบอกหนาม.....	หน้า 6
จำนวนประชากรปัจจุบันของค้างคาว	
หน้ายักษ์จมูกปุ่ม.....	หน้า 8
พบการแพร่กระจายของอิงกรายช้างแถบ	
ในภาคใต้ของไทย.....	หน้า 10
ปริศนาปลิงทะเลในน่านน้ำไทย.....	หน้า 12
พบผีเสื้อ Julia ผีเสื้อต่างถิ่นชนิดใหม่	
ในประเทศไทย.....	หน้า 14
ความสัมพันธ์ระหว่างมดสกุล <i>Cladomyrma</i>	
และพืชสกุล <i>Sphenodesme</i>	หน้า 16
พบ ปูเตี้ย ที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน	
จังหวัดเพชรบุรี.....	หน้า 17
จำปีตอยยังไม่สูญพันธุ์.....	หน้า 18
ผักแว่น ผักพื้นเมืองที่ปราจีนบุรี.....	หน้า 20
การถ่ายรูปลัตถ์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก	
ให้ดูเป็นธรรมชาติ.....	หน้า 22
นกกินปลีทางยาวเขียว	
ความทรงจำครั้งล่าสุด.....	หน้า 25

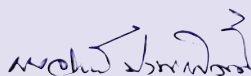
ปฐมบท

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) มีพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมตัวอย่างอ้างอิงของนกและสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ มีตัวอย่างนก 661 ชนิด จำนวน 5,870 ตัวอย่าง และตัวอย่างสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม 360 ชนิด จำนวน 7,890 ตัวอย่าง ให้บริการในการศึกษาทางด้านอนุกรมวิธานของสัตว์ป่า การเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบชนิดของสัตว์ป่ากับตัวอย่างอ้างอิง ซึ่งได้รับจัดสรรงบประมาณทุกๆ ปีภายใต้โครงการสำรวจและเก็บรวบรวมตัวอย่างสัตว์ เพื่อดูแลรักษาตัวอย่างอ้างอิงทางชีววิทยาของนกและสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม ให้อยู่ในสภาพดีอยู่เสมอและพร้อมให้บริการแก่นักวิจัยธรรมชาติและผู้ที่สนใจ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

อย่างไรก็ตามในแต่ละปีมีนักวิจัยทางธรรมชาติ และผู้ที่สนใจเข้าเยี่ยมชมไม่มากนัก ทำให้การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับตัวอย่างสัตว์ประวัติกการค้นพบ แหล่งการแพร่กระจายในอดีตของตัวอย่างสัตว์อยู่ในแวดวงนักวิชาการแคบๆ ไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย โดยเฉพาะข้อมูลของสัตว์ป่าที่หายากในธรรมชาติ ประกอบกับนักวิจัยของพิพิธภัณฑ์ มีโอกาสออกปฏิบัติงานในภาคสนามอยู่เป็นประจำ มีข้อมูลการสำรวจ การสังเกตทางนิเวศวิทยาที่น่าสนใจ และเทคนิคการเก็บข้อมูลในสนาม จึงเป็นข้อมูลทางวิชาการที่มีคุณค่าแก่การบันทึกสำหรับการอ้างอิงต่อไปในอนาคต

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงได้จัดทำจุลสาร “หมายเหตุนิเวศวิทยา: บันทึกธรรมชาติหลากหลายเผ่าพันธุ์” เป็นจุลสารราย 3 เดือน ขึ้น โดยได้รับความร่วมมือจากองค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ แห่งชาติ ในการเสนอข้อมูลตัวอย่างอ้างอิงของสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และจากนักวิจัยที่ปฏิบัติหน้าที่ในภาคสนามที่น่าสนใจ นำเสนอข้อมูลต่างๆ ที่สังเกตเห็นจากธรรมชาติ

จุลสาร “หมายเหตุนิเวศวิทยา: บันทึกธรรมชาติหลากหลายเผ่าพันธุ์” ฉบับปฐมฤกษ์ (มกราคม – มีนาคม) อาจะมีข้อบกพร่อง จึงใคร่ขอคำแนะนำและข้อเสนอแนะจากผู้อ่าน เพื่อจะได้ปรับปรุงให้ดีขึ้น และขอเชิญชวนนักวิจัยทางธรรมชาติ ส่งบทความสำหรับตีพิมพ์ในจุลสารเพื่อเผยแพร่ต่อไป

(ดร. นงลักษณ์ ปานเกิดดี)

ผู้ว่าการ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.)

หมายเหตุนิเวศวิทยา Ecological Notes

บันทึกธรรมชาติหลากหลายเผ่าพันธุ์ The record of natures

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม – มีนาคม 2550
Volume 1 Issue 1 January – March 2007

ที่ปรึกษา:

ดร. นงลักษณ์ ปานเกิดดี
พิศมัย เจนวนิชปัญญกุล
สุชาติ ที่มกุล
ดร. จารุจินต์ นกิตะภัก

กองบรรณาธิการ:

ดารณี ประภาสะโนบล
ปฐมสุตา สำเร็จ
สุรชิต แวงโสธรณ์
กุลธิตา เมืองคำ
ปัญญพร ศรีบุญช่วย
พัทธนันท์ นาดพิณิจ
รัญญา จันอาจ
พงษ์ศักดิ์ พลเสนา

ศิลปกรรม:

ปัญญพร ศรีบุญช่วย

โดย

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
แห่งประเทศไทย

196 พลโยธิน จตุจักร ลาดยาว กรุงเทพฯ
โทรศัพท์ 0 2579 1121-30 ต่อ 1122

โทรสาร 0 2561 4771

E-mail: surachit@tistr.or.th

www.tistr.or.th

ด้วยความร่วมมือจาก

องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ

35 หมู่ที่ 3 เทคโนธานี ต. คลองห้า

อ. คลองหลวง จ. ปทุมธานี 12120

โทรศัพท์ 0 2577 9999 ต่อ 1501

โทรสาร 0 2577 9991

www.nsm.or.th

แนะนำตัวอย่างอ้างอิง

จากสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.)

นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร (*Eurochelidon sirintarae*)

สุรชิต แวงโสธรณ์

ฝ่ายสิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยาและพลังงาน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร เป็นนกประจำถิ่น (endemic species) เพียงชนิดเดียวของไทย (สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ, 2547) สำนักรวบรวมครั้งแรก เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2511 จากบริเวณบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ โดยคุณกิตติ ทองลงยา จับได้ทั้งหมด 9 ตัวอย่างแรกเริ่มใช้ชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Pseudochelidon sirintarae* มีลักษณะคล้ายกันกับนกนางแอ่นคองโก (*P. eurystomina*) ซึ่งอาศัยอยู่ห่างจากประเทศไทยมากกว่า 10,000 กิโลเมตร (Thonglongya, 1968)

ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อสกุล เป็น *Eurochelidon* โดย BirdLife International (2001) ซึ่งได้อ้างคำอธิบายของ Brook (1972) ว่าลักษณะของปากและตาที่มีขนาดใหญ่ ดังนั้นจึงสามารถกินอาหารที่มีชิ้นส่วนขนาดใหญ่กว่า และอาจอาศัยอยู่ในถิ่นที่อยู่อาศัยจำเพาะ (microhabitats) ที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการผ่ากระเพาะอาหารที่พบว่ามีชิ้นส่วนของตัวขนาดใหญ่ (Thonglongya, 1968) ซึ่งได้รับการยอมรับจาก IUCN ใช้ชื่อสกุลในการประเมินสถานภาพในปี ค. ศ. 2004 โดยมีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR)

ตัวอย่างต้นแบบของนกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร ที่สตัฟฟ์ไว้ในท่าทางธรรมชาติ
ปัจจุบัน เก็บรักษาไว้ที่ศูนย์รวบรวมตัวอย่างอ้างอิงทางชีววิทยา วว.

ภาพโดย สุรชิต แวงโสธรณ์

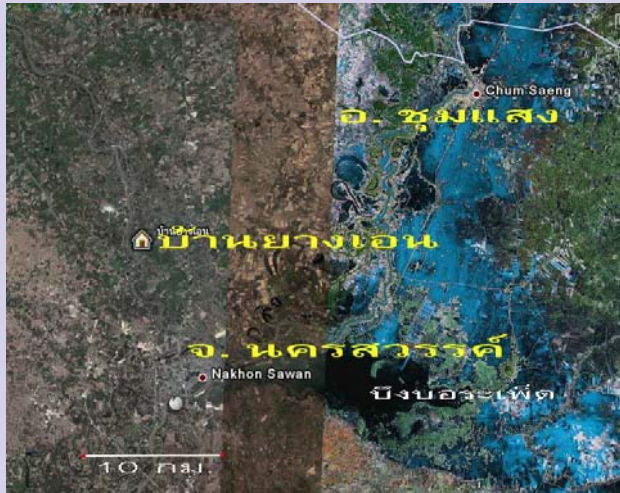
ยังคงมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับแหล่งตัวอย่างต้นแบบ (type locality) เนื่องจากเอกสารของ Birdlife International (2001) ที่ได้อ้างถึง Round (in litt.1998) ซึ่งได้ระบุผลการสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เคยร่วมทีมไปกับคุณกิตติ ทองลงยา ว่าทีมสำรวจได้พักในโรงแรมที่จังหวัดนครสวรรค์ และชาวบ้านได้นำตัวอย่างนกมาขายให้ที่โรงแรมและได้อ้างว่าจับมาจากบริเวณบึงบอระเพ็ด ดังนั้นจึงไม่สามารถระบุแหล่งที่จับนกได้อย่างแน่ชัด

เพื่อความกระจ่างชัด เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2550 ผู้เขียนได้โทรศัพท์สอบถามคุณลุงปรีชา ลือชา อดีตเจ้าพนักงานของ วว. ซึ่งเคยร่วมโครงการวิจัยกับคุณกิตติ ทองลงยา ในขณะนั้น พบว่านกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร จับโดยชาวบ้าน 2 คน ชื่อ สาคร และบุญส่ง (ไม่ทราบนามสกุล) อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านยางเอน ตำบลบ้านมะเกลือ อำเภอมะนัง ห่างจากจังหวัดนครสวรรค์ทางตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 8 กิโลเมตร ชาวบ้านได้อ้างว่าจับนกมาจากบึงบอระเพ็ด ลุงปรีชามีความแน่ใจว่าสองคนจับนกมาจากบึงบอระเพ็ดจริง เพราะในขณะนั้นบึงบอระเพ็ดเป็นพื้นที่แห่งเดียวที่มีนกอพยพมาอาศัยอยู่มากที่สุด (ปรีชา, การติดต่อส่วนตัว) เมื่อตรวจสอบจากแผนที่พบว่าบึงบอระเพ็ดเป็นบึงที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบริเวณใกล้เคียงไม่มีบึงขนาดใหญ่ที่น่าจะเป็นแหล่งอพยพที่สำคัญของนก และบ้านยางเอนอยู่ใกล้บึงบอระเพ็ดมากที่สุด ชาวบ้านยางเอนต้องมาจับนกจากแหล่งที่มีนกมากที่สุดและอยู่ใกล้ที่สุดเช่นกัน เพื่อเป็นหลักประกันว่าต้องจับนกได้แน่นอน การเดินทางสะดวก และลดค่าใช้จ่ายในการจับนก ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้สูงที่บึงบอระเพ็ดยังคงเป็นแหล่งตัวอย่างต้นแบบของนกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร

แผนที่ระหว่าง 5040 III และ 5040 IV ของกรมแผนที่ทหารระบุตำแหน่งของบ้านยางเอน ซึ่งอยู่ห่างจากบึงบอระเพ็ด ประมาณ 12 กิโลเมตร และคาดว่าบึงบอระเพ็ดเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านจับนกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร มาขายให้กับทีมสำรวจของคุณกิตติ ทองลงยา ในขณะนั้นบึงบอระเพ็ดเป็นแหล่งที่มีนกอพยพมาอาศัยอยู่มากที่สุด

ภาพจาก GoogleEarth (2007) แสดงให้เห็นบริเวณที่ลุ่มและบึงตลอดแนวแม่น้ำน่าน จะเห็นว่าบึงบอระเพ็ด เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ ขนาดใหญ่ที่สุดในลุ่มนั้น และเป็นแหล่งที่นกอพยพมาอาศัยอยู่มากที่สุด บ้านยางเอนตั้งอยู่ห่างจากบึงบอระเพ็ดเพียง 12 กิโลเมตร โดยอาศัย สมมติฐานที่ว่า “ชาวบ้านจะต้องจับนกจากแหล่งที่มีนกมากที่สุด และอยู่ใกล้ที่สุดเพื่อจับนกให้ได้มากที่สุด และมีต้นทุนในการจับน้อยที่สุด” จึงคาดว่าบึงบอระเพ็ดยังคงเป็นแหล่งตัวอย่างต้นแบบของนกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร

ปัจจุบันมีตัวอย่างอ้างอิงของนกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร ในประเทศไทย จำนวน 6 ตัวอย่าง เป็นตัวอย่างต้นแบบ (paratype) จำนวน 4 ตัวอย่าง เก็บรักษาไว้ที่ศูนย์รวบรวมตัวอย่างอ้างอิงทางชีววิทยา วว. มีตัวอย่างที่พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติอีก 1 ตัวอย่าง และที่พิพิธภัณฑ์สวนสัตว์ดุสิต 1 ตัวอย่าง เป็นตัวอย่างที่ประกอบขึ้นจากตัวอย่างของนกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร ที่ชำรุด 2 ตัวอย่าง (ปรีชา, การติดต่อส่วนตัว)

ตัวอย่างนกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร เป็นตัวอย่างต้นแบบ (paratype) ของนกวัยอ่อนตัวผู้ หมายเลข 53-1218 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่ศูนย์รวบรวมตัวอย่างอ้างอิงทางชีววิทยา วว.

ภาพโดย สุรัชิต แวงโสธรณ์

เอกสารอ้างอิง

- ปรีชา ลือชา. 2550. การติดต่อส่วนตัว (การสอบถามทางโทรศัพท์เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2550). สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ . 2547. ทะเบียนรายการชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย : สัตว์มีกระดูกสันหลัง (Thailand Red Data : Vertebrates). สืบค้นข้อมูลจาก http://chm-thai.onep.go.th/RedData/Documents/Red_List_Thai-21-8-49-Table.pdf เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2550.
- BirdLife International. 2001. *Threatened birds of Asia: the BirdLife International Red DataBook*. Cambridge, U.K.: BirdLifeInternational.
- GoogleEarth. 2007. GoogleEarth version 4.0.2737. <http://earth.google.com/> Downloaded on 22 February 2007.
- Thonglongya, K. 1968. A new martin of the genus *Pseudochelidon* from Thailand. *Thai National Scientific Papers: Fauna Series No. 1*. Applied Scientific Research Corporation of Thailand.

แนะนำตัวอย่างอ้างอิง

จากองค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ

กบอกหนาม (*Quasipaa fasciculispina*)

จารุจินต์ นกิตะภักฏ

พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา

องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ

ในบริเวณป่าดิบชื้นอันรกร้างของจังหวัดจันทบุรีต่อเนื่องไปกับจังหวัดระยอง ได้เคยมีการค้นพบที่ยิ่งใหญ่ทางด้านธรรมชาติวิทยาเกิดขึ้นที่นี่ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2504 ซึ่งนับได้ว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และได้รับการกล่าวขวัญถึงอย่างกว้างขวางในขณะนั้น คือ การค้นพบ **กบอกหนาม** เป็นกบชนิดใหม่ของโลกในบริเวณที่ไม่น่าจะมีในธรรมชาติ และได้รับการตั้งชื่อวิทยาศาสตร์ในปี พ.ศ. 2513 หรืออีก 9 ปี ต่อมาว่า *Rana fasciculispina* โดยผู้เชี่ยวชาญด้านสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกชาวอเมริกันชื่อดังในยุคนั้น คือ ดร.โรเบิร์ต อิงเกอร์ แห่งพิพิธภัณฑ์ฟิวด์แห่งกรุงชิคาโก สหรัฐอเมริกา (Inger, 1970) ต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อสกุลจากเดิม *Rana* ไปเป็น *Paa* และ *Quasipaa* ตามลำดับ (Frost, 2007)

ที่นับว่าแปลกอย่างยิ่งเกี่ยวกับกบอกหนามมี 2 ประการ ประการแรกกบชนิดนี้มีแผ่นที่มีหนามสีดำขึ้นอยู่เป็นกลุ่มๆ บนหน้าอก พบในเฉพาะตัวผู้โตเต็มวัยในฤดูผสมพันธุ์ เมื่อสิ้นฤดูผสมพันธุ์หนามเหล่านี้จะหลุดหายไป เหลือเพียงรอยสีคล้ำๆ ตรงตำแหน่งเดิม

อีกประการหนึ่ง คือแหล่งที่ค้นพบบริเวณเขาสอยดาวจังหวัดจันทบุรี ก็อยู่ห่างไกลจากกบชนิดอื่นๆ ในกลุ่มเดียวกันถึง 1,000 กิโลเมตร ลงไปทางทิศใต้ของทวีปเอเชีย นับเป็นการพบที่เหลือเชื่อ หรือแทบไม่น่าจะเป็นไปได้ แหล่งแพร่กระจายโดยทั่วไปของกบกลุ่มนี้ คือ บริเวณเทือกเขาสูงทางทิศเหนือของอินเดีย จีนตอนใต้ พม่า ลาว และเวียดนามตอนเหนือ

กบอกหนาม

(*Quasipaa fasciculispina*)

ภาพวาดโดย ปัญญพร ศรีบุญช่วย

ปัจจุบันกบอกหนามชนิดนี้ พบอาศัยอยู่เฉพาะในบริเวณแคบๆ ตั้งแต่บริเวณทิศตะวันออกเฉียงใต้ของไทย ไปจนถึงเทือกเขาคาตามอน (Cardamon mountains) ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกัมพูชา (Ohler *et al.*, 2002)

ตัวอย่างต้นแบบ (holotype speimen) ของกบอกหนาม (*Quasipaa fasciculispina*) หมายเลข 513-1385 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่ศูนย์รวบรวมตัวอย่างอ้างอิงทางชีววิทยา วว. ภาพโดย สุรชิต แวงโสธรณ์

ปัจจุบัน ตัวอย่างต้นแบบ (holo-type) ของกบอกหนามถูกเก็บรักษาไว้ที่ศูนย์รวบรวมตัวอย่างอ้างอิงทางชีววิทยา สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) เป็นตัวอย่างหมายเลข 513-1385 และมีสัตว์ตัวอย่างอ้างอิง (specimen) อีกหลายตัวอย่างเพื่อการศึกษาทางด้านอนุกรมวิธาน เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ เทคโนธานี ตำบลคลองห้า อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

กบอกหนาม ภาพโดย ธีญญา จันอาจ

เอกสารอ้างอิง

- Inger, R. F. 1970. A new species of frog of the genus *Rana* from Thailand. *Fieldiana: Zoology*. 51(14):169-174.
- Ohler, A., S. R. Swan and J. C. Daltry. 2002. A recent survey of the amphibian fauna of the Cardamom Mountains, southwest Cambodia with descriptions of three new species. *The Raffles Bulletin of Zoology*. 50(2):465-482.
- Frost, D. R. 2007. Amphibian species of the world: an online reference, version 5.0. Electronic database accessible at <http://research.amnh.org/herpetology/ammphibia/index.html>. American Museum of Natural History, N. Y., USA. Downloaded on 1 February 2007.

บันทึกธรรมชาติ

จำนวนประชากรปัจจุบันของ

ค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม

สุรชิต แวงโสธรณ์

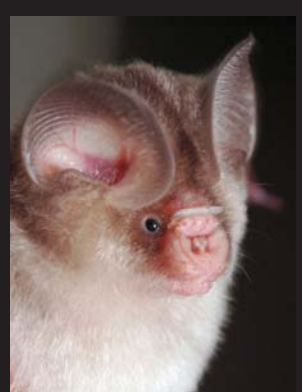
ฝ่ายสิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยาและพลังงาน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

ค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม (*Hipposideros halophyllus*) เป็นค้างคาวประจำถิ่นหรือเป็นค้างคาวที่พบเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น (สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ, 2547) อดีตที่ผ่านมาไม่เคยมีการบันทึกเกี่ยวกับนิเวศวิทยา และการสำรวจค้างคาวชนิดนี้มาไม่น้อยกว่า 33 ปี นับแต่มีการสำรวจพบที่เขาสมอคอน อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี ในปี 2516 ซึ่งเป็นแหล่งตัวอย่างต้นแบบ (type locality) ของค้างคาวชนิดนี้

ในปี 2548 ผู้เขียนได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากโครงการ BRT ได้สำรวจพบประชากรค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม มีแหล่งประชากรที่ใหญ่ที่สุดบริเวณเขาสมอคอน ได้ประเมินจำนวนประชากร ไว้ประมาณ 500 - 700 ตัว อาศัยอยู่ในถ้ำ จำนวน 5 แห่ง และยังพบที่ถ้ำไต้ดิน บริเวณเขาสิงห์โต อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว จำนวน 200 - 300 ตัว (สุรชิต และ คณะ, 2549ก) เมื่อรวมกับจำนวนประชากรที่พบบริเวณ ถ้ำขึ้นกในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งอีกประมาณ 400 ตัว จึงมีประชากรรวมกันทั้งสิ้นไม่เกิน 1,400 ตัว (สุรชิต และ คณะ, 2549ข; สุรชิต, 2549)

ครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2549 ผู้เขียนได้สำรวจพบถ้ำที่อยู่อาศัยของค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม บริเวณเขาสมอคอน อีก 1 ถ้ำ คือถ้ำระกาพิกัต UTM X:661883 Y:1648447 มีจำนวนประชากรประมาณ 50 - 100 ตัว ดังนั้นจึงมีประชากรค้างคาวหน้ายักษ์ จมูกปุ่มทั้งหมดในโลกไม่เกิน 1,500 ตัว ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยมากๆ เมื่อเทียบกับสัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์หลายชนิด เช่น วัวแดง (*Bos javanicus*) มีประชากรประมาณ

ค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม สัตว์เฉพาะถิ่นของไทย มีจำนวนน้อยมาก กำลังเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ เนื่องจากการล่าและการทำลายแหล่งที่อยู่อาศัย

ภาพโดย สุรชิต แวงโสธรณ์

1,750 - 5,600 ตัว (Hedges, 2000) และควายป่า (*Bubalus bubalis*) มีประชากรน้อยกว่า 4,000 ตัว และมีประชากรที่โตเต็มวัยน้อยกว่า 2,500 ตัว (Hedges, 1996) เป็นต้น ค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่มซึ่งมีจำนวนประชากรไม่เกิน 1,500 ตัว จึงเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์อย่างยิ่ง

ถ้าใช้จำนวนประชากรนี้เป็นเกณฑ์วินิจฉัยตามกฎเกณฑ์ขององค์กรการ IUCN (2006) ค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม จะมีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ (EN) ดังเกณฑ์วินิจฉัยใน ข้อ C (จำนวนประชากรในวัยเจริญพันธุ์โดยประมาณน้อยกว่า 2,500 ตัว) แต่ในปัจจุบัน IUCN ได้กำหนดสถานภาพว่า มีสถานภาพเป็นกังวลน้อยที่สุดในกลุ่มใกล้ถูกคุกคาม (LR/nt; Chiroptera Specialist Group, 1996) ตามเวอร์ชัน 2.3 (1996) ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามสำนักความหลากหลายทางชีวภาพ (2547) ได้กำหนดให้ค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่มมีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ ซึ่งน่าจะเป็นสถานภาพที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม เป็นค้างคาวกินแมลงขนาดเล็กหนักประมาณ 4 กรัม ราษฎรในบริเวณใกล้เคียงนิยมล่ามาเป็นอาหาร และล่ามาฆ่าและขาย ราคา กิโลกรัมละ 150 บาท เมื่อฆ่าและแล้วจะเหลือน้ำหนัก เพียงตัวละ 2 กรัม ดังนั้นใน 1 กิโลกรัม จึงมีค้างคาวมากถึง 500 ตัว สัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์ของไทย จึงมีราคาเฉลี่ยตัวละ 30 สตางค์ เท่านั้น ภาพโดย สุรชิต แวงโสธรณ์

เอกสารอ้างอิง

- สุรชิต แวงโสธรณ์, จารุจินต์ นกิตะภักดิ์, เขียวศิริ มุลจันทร์ และ กุลธิดา เมืองคำ. 2549 ก. แหล่งแพร่กระจายและโครงสร้างประชากร ของค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม (*Hipposideros halophyllus*) สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมเฉพาะถิ่นของไทย. วารสารสัตว์ป่าเมืองไทย. 13:43-60.
- สุรชิต แวงโสธรณ์, จารุจินต์ นกิตะภักดิ์, เขียวศิริ มุลจันทร์ และ กุลธิดา เมืองคำ. 2549ข. การสำรวจสถานภาพสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมเฉพาะถิ่นของไทยที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่อนุรักษ์ ในเขตที่ราบภาคกลางของไทย. ใน: รายงานวิจัยในโครงการ BRT 2549, วิสุทธิ์ ไบไม้ และรังสิมา ตันทุเลขา (บรรณาธิการ). หน้า 285-297. จัดพิมพ์โดยโครงการ BRT. บริษัทวิวัฒน์เอ็กซ์เพรสจำกัด. กรุงเทพฯ.
- สุรชิต แวงโสธรณ์. 2549. ปฏิบัติการล่าฟัน: การค้นหาค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่มสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมเฉพาะถิ่นของไทย. จดหมายข่าวราย 3 เดือนโครงการ BRT. 21: 21- 29.
- สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ. 2547. ทะเบียนรายการชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย : สัตว์มีกระดูกสันหลัง (Thailand Red Data : Vertebrates). http://chm-thai.onep.go.th/RedData/Documents/Red_List_Thai-21-8-49-Table.pdf. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2550.
- Chiroptera Specialist Group. 1996. in: IUCN 2006. *Hipposideros halophyllus*. in 2006. IUCN Red List of Threatened Species. <www.iucnredlist.org>. Downloaded on 18 January 2007.
- Hedges, S. 1996. *Bubalus bubalis*. In: IUCN 2006. 2006 IUCN Red List of Threatened Species. <www.iucnredlist.org>. Downloaded on 20 February 2007.
- Hedges, S. 2000. *Bos javanicus*. In: IUCN 2006. 2006 IUCN Red List of Threatened Species. <www.iucnredlist.org>. Downloaded on 20 February 2007.

พบการแพร่กระจายของ

อิงกรายข้างแถบ ในภาคใต้ของไทย

ธัญญา จันทอจ, สัณชัย เมฆฉาย และ สุทธิณี เหลาแตว

พิพิธภัณฑธรรมชาติวิทยา

องค์การพิพิธภัณฑวิทยาศาสตร์แห่งชาติ

อิงกรายข้างแถบ (*Brachytarsophrys carinensis*) เป็นกบที่มีลักษณะ

โบราณที่สุดของไทย จัดอยู่ในวงศ์ Megophryidae รู้จักเป็นครั้งแรกในชื่อ *Leptobrachium carinensis* ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่โดย G. A. Boulenger (1889) โดยระบุแหล่งตัวอย่างต้นแบบ (type locality) เป็น “ Western slope of Karen Mountains, East of Toungoo” ในประเทศพม่า การกระจายพบเฉพาะเขตภูมิศาสตร์อินโดจีนบนแผ่นดินใหญ่ เริ่มตั้งแต่ในภาคใต้ของพม่า บริเวณภูเขาทางตอนใต้ของจีน ภาคเหนือของลาวและเวียดนาม พื้นที่ในภาคเหนือและภาคตะวันตกของไทย (Taylor, 1962)

สำหรับในภาคใต้ของประเทศไทย มีรายงานเขตการแพร่กระจายจากบริเวณทิวเขาที่ต่อเนื่องมาจากทิวเขาตะนาวศรี ทางด้านทิศตะวันตกซึ่งติดกับชายแดนของพม่า ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยพบลูกอ๊อดในลำธาร บริเวณป่าดิบชื้นในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง เขตอำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (วุฒิ และ คณะ, 2547) สำหรับทางด้านทิศ ตะวันออก พบบริเวณทิวเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีภาพถ่ายจากแหล่งธรรมชาติ 1 ตัว บนเขาพรหมโลก ซึ่งเป็นยอดสูงอยู่ใกล้เคียงกับยอดเขาหลวง เผยแพร่โดย หัสณัย บุญเนื่อง (2547) แต่ไม่มีรายละเอียดระบุไว้

อิงกรายข้างแถบ เลขลำดับภาคสนาม

(field number) 18506 พบบริเวณ

ห้วยเลข พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขานัน

อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ซึ่งเป็นแหล่งแพร่กระจายที่สำคัญ

ของโลก ภาพโดย ธัญญา จันทอจ

การค้นพบครั้งล่าสุดโดยกลุ่มผู้เขียน ในวันที่ 22 ตุลาคม 2549 เวลาประมาณ 21.20 น. ได้พบอิงกรายข้างแถบ 2 ตัว ในบริเวณห้วยเลข พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขานัน อำเภอนบพิตำ จังหวัด นครศรีธรรมราช ที่พิกัด UTM X:568600 Y:980076 ความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 300 เมตร โดยสามารถจับมา บันทึกภาพและวัดขนาดได้ 1 ตัว คือตัวที่ได้เลขลำดับภาคสนาม (field number) 18506

ขนาดลำตัววัดจากปลายจมูกถึงกันยาว 97.7 มิลลิเมตร เป็นเพศผู้ มีลักษณะเด่น เหมือนคำบรรยายของตัวอย่างต้นแบบ คือขอบตาบน มีหนามแหลมแบนๆ ยื่นออกมา 3 อัน แผ่นหุ้มองไม่เห็นจากภายนอก ผิวหนังมีสันนูนพาดจากตามาที่เหนือชอกขาหน้า บนหลัง ค่อนข้างเรียบแต่มีสันนูน 1 คู่ พาดโค้งจากหัวมาที่ไหล่ ส่วนสันนูนคู่ที่ 2 พาดยาวมาตามขอบหลัง และสันนูนคู่ที่ 3 ไม่ค่อยมีรูปแบบที่แน่นอนอยู่เหนือชอกขาหลัง ขาหน้าและหลังสั้น นิ้วตีน มีพังผืดซึ่งระหว่างนิ้วประมาณ 1/3 ด้านใต้ของข้อนิ้วไม่มีตุ่มอย่างกบชนิดอื่น ตุ่มฝ่าตีนทางด้าน ขอบในชัดเจน

ตอนยังมีชีวิตบนหัวจะมีสีน้ำตาลออกเทา ที่ขอบหลังสีน้ำตาลอ่อน บริเวณใต้ตาและ ด้านล่างของตาสีเข้ม ใต้คางดำ ออกแต้มด้วยสีเทา ท้องด้านใต้ของขาหน้าและหลังสีน้ำตาลขุ่น ฝ่าตีนหน้าและหลังมีสีคล้ำ

สภาพอากาศขณะที่พบตัวอย่างนี้ ท้องฟ้ามีเมฆปกคลุม ฝนตกเบาบางเป็นละออง ตัวอิงกรายข้างแถบ ร้องอยู่ใต้ก้อนหินใหญ่ ในลำห้วยบนพื้นทราย ซึ่งสูงจากผิวน้ำประมาณ 10 เซนติเมตร

การค้นพบครั้งนี้ จึงถือเป็นรายงานทางวิทยาศาสตร์ชิ้นแรก ในเขตแพร่กระจายล่าสุด ของโลกของอิงกรายข้างแถบ (*Brachytarsophrys carinensis*)

เอกสารอ้างอิง

- วุฒิ ทักษิณธรรม, วีรยุทธ เลหาะจินดา และ บุษบง กาญจนสาขา. 2547. ความหลากหลายชนิดของกบในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง จ. สุราษฎร์ธานี. รายงานการวิจัยในโครงการ BRT (2547). 126-133.
- หัสชัย บุญเนื่อง. 2547. บทสำรวจบนผืนป่าดิบแห่งขุนน้ำแดนใต้ ... เขาหลวง. *Nature Explorer*. 56:19-27.
- Boulenger, G. A. 1889. Description of a new brachyuran of the genus *Leptobrachium* obtained by M. L. Fea in the Karens Mountains, Burma. *Ann. Mus. Civ. Stor. Nat. Genova*. 7:748-750.
- Taylor, E. H. 1962. The Amphibian Fauna of Thailand. *Univ. Kansas Sci. Bull.* 43(8):265-599.

ปริศนาปลิงทะเล (*Cladolabes* spp.) ในน่านน้ำไทย

อารมณ มุจรินทร์

พิพิธภัณฑธรรมชาติวิทยา

องค์การพิพิธภัณฑวิทยาศาสตร์แห่งชาติ

ปลิงทะเล (sea cucumbers) ส่วนใหญ่มักจะมีรูปร่างและสีสันทึบไม่ค่อยน่าดูนัก แต่ถ้าเป็นผู้ที่รู้จักปลิงทะเลอย่างแท้จริงแล้ว จะพบว่ายังมีปลิงทะเลอีกหลายชนิดที่มีขนาดค่อนข้างเล็ก กะทัดรัดและมีสีสันสดใส ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดอยู่ในอันดับปลิงทะเลหนวดกิ้งไม้ (Order Dendrochirotida)

ปลิงทะเลหนวดกิ้งไม้ จัดเป็นปลิงที่มีขนาดเล็ก ดำรงชีวิตอยู่บนพื้นทราย ในซอกหิน หรือฝังตัวอยู่ใต้พื้นทรายก็ได้ กินอาหารจำพวกแพลงก์ตอนหรืออินทรีย์สารที่ลอยมา กับมวลน้ำ ในประเทศไทยมีอยู่ 28 ชนิด (Putchakarn and Sonchaeng, 2004) และหนึ่งในจำนวนนี้มีปลิงทะเลสกุล *Cladolabes* อยู่ 1 ชนิด คือ *Cladolabes schmeltzii* ซึ่งมีรายงานการค้นพบในประเทศไทยครั้งสุดท้ายในปี 2525 หรือเมื่อ 25 ปีที่ผ่านมา (กรรณา, 2525)

ภาพปลิงทะเล *Cladolabes* spp. เป็นภาพที่ถ่ายไว้หลังจากที่จับขึ้นมาไว้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ภาพโดยอารมณ มุจรินทร์

จนกระทั่งในช่วงวันที่ 1 - 7 เมษายน 2547 คณะสำรวจของพิพิธภัณฑธรรมชาติวิทยา องค์การพิพิธภัณฑวิทยาศาสตร์แห่งชาติ ได้มีโอกาสเข้าเก็บตัวอย่างสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ในพื้นที่จังหวัดระยองและชลบุรี ร่วมกับศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยฝั่งตะวันออก โดยเรือสำรวจปะการัง “บุญประกอบ” บริเวณเกาะไผ่เนื้อเอง คณะสำรวจได้พบกับปลิงทะเลสกุล *Cladolabes* อีกครั้ง

ตัวอย่างปลิงทะเลที่ได้จากเกาะไผ่เนื้อนั้น มีรูปแบบการดำรงชีวิตโดยการฝังตัวอยู่ใต้พื้นทรายที่ค่อนข้างละเอียด และโผล่เฉพาะซอหนวดออกมา ที่ระดับความลึก 5 - 6 เมตร เมื่อพบตัวหนึ่งแล้วคณะสำรวจก็พยายามจะหาตัวอื่นๆ ในพื้นที่โดยรอบแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ จึงได้มาแค่ตัวอย่างเดียวเท่านั้น ลำตัวมีสีค่อนข้างดำ แปะปิลี (papillae) มีสีขาว ตรงปลายสีเหลืองสดใส มีความยาว 75 มิลลิเมตร (ขณะอยู่ในเอธานอล 75 เปอร์เซ็นต์)

สำหรับชนิดของปลิงทะเลตัวนี้ยังอยู่ในช่วงการศึกษา ไม่สามารถจำแนกชนิดที่แน่นอนได้ในตอนนี้ เนื่องจากมีลักษณะหลายประการที่ก้ำกึ่งกันระหว่าง *C. schmeltzii* และ *C. hamatus* ถ้าพิสูจน์ได้ว่าเป็น *C. schmeltzii* ก็จะนับได้ว่าเป็นการพบครั้งที่ 2 ในประเทศไทยในรอบ 25 ปี แต่ถ้าพิสูจน์ได้ว่าเป็น *C. hamatus* จะเป็นการค้นพบครั้งแรกไม่เฉพาะประเทศไทยเท่านั้น แต่รวมถึงการพบครั้งแรกในทะเลจีนใต้ (Lane *et al.*, 2001) อีกด้วย ซึ่งอีกไม่นานก็จะได้ทราบคำตอบนั้นกันอย่างแน่นอน

จากการค้นคว้าข้อมูลทั่วไปของปลิงทะเลสกุล *Cladolabes* พบว่า ปลิงทะเลสกุล *Cladolabes* ถูกพบและตั้งชื่อครั้งแรกในปี 1835 โดยมี *C. limaconotus* Brandt, 1835 เป็นชนิดต้นแบบของสกุลนี้ ปัจจุบันมีปลิงทะเลสกุลนี้อยู่ 6 ชนิด ได้แก่ *C. limaconotus*, *C. perspicillum*, *C. crassus*, *C. schmeltzii*, *C. hamatus*, *C. aciculus*, *C. roxasi* และ *C. bifurcatus* (Heding and Panning, 1954) จัดได้ว่าเป็นสกุลที่มีจำนวนชนิดค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับสกุลอื่นๆ ในอันดับปลิงทะเลหนวดกิ้งไม้

โดยทั่วไปปลิงทะเลหนวดกิ้งไม้มีรูปร่างค่อนข้างกลม ขนาดความยาวประมาณ 30 - 150 มิลลิเมตร แปปิลีกระจ่ายอยู่ทั่วลำตัว มีหนวดแบบกิ้งไม้ 20 เส้น โดยมีรูปแบบการเรียงของหนวดนาสนใจกล่าวคือ หนวดจะเรียงเป็นวงแหวน 2 วง (15 + 5) หรือ 3 วง (10 + 5 + 5) ซ้อนกันอยู่ และซอหนวดนี้สามารถถูกดึงเข้าไปไว้ในลำตัวได้ (introvert) มีสปิคูล (spicules) แบบโต๊ะ (tables) ประกอบจากขาโต๊ะ (pillars) 1 - 2 อัน มีกลุ่มหนามขนาดเล็กอยู่บนยอดโต๊ะฐานโต๊ะ (disc) มีรู 2 - 3 รู และสปิคูลที่มีลักษณะคล้ายใบหอกซึ่งปลายข้างหนึ่ง เป็นหนามแหลม 1 อัน ตรงกลางป่องออกเล็กน้อย และอีกด้านหนึ่งจะมีรูเล็กๆ อยู่ 1 - 3 รู

เอกสารอ้างอิง

- กรุณา สัตยมาศ, 2525. การสำรวจสัตว์กลุ่มเอ็คไคโนเดิร์มในจังหวัดสงขลา. ภาควิชาชีววิทยา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 70 หน้า.
- Heding, S. G. and A. Panning, 1954. Phylloporidae Eine Beareitung Der Polytentaculaten Dendrochiroten Holothuriern Des Zoologischen Museums In Kopenhagen. *Spolia Zoologica Musei Hauniensis*. 18:1-209.
- Lane, D. J. W., L. M. Marsh, D. V. Spiegel and F. W. E. Rowe. 2000. Echinoderm Fauna of the South China Sea : An Inventory and Analysis of Distribution Patterns. *The Raffles Bulletin of Zoology*. Supplement. 8:459-493.
- Putchakarn, S. and P. Sonchaeng. 2004. Echinoderm Fauna of Thailand : History and Inventory Reviews. *Science Asia*. 30:417-428.

พบผีเสื้อ **Julia** ผีเสื้อต่างถิ่นชนิดใหม่ ในประเทศไทย

ทศนัย จันทอง และ วิยะวัฒน์ ใจตรง

พิพิธภัณฑธรรมชาติวิทยา

องค์การพิพิธภัณฑวิทยาศาสตร์แห่งชาติ

ผีเสื้อ *Julia* เป็นผีเสื้อกลางวันชนิดหนึ่ง มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Dryas iulia* (Fabricius, 1775) อยู่ในวงศ์ผีเสื้อขาหน้าฟู (Family Nymphalidae) มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก ความกว้าง ของปีกประมาณ 8-9 ซม. พื้นปีกด้านบนสีส้ม มีลายแถบสีดำที่ขอบปีกด้านข้างของปีกคู่หลัง จนถึงบริเวณมุมปลายคู่หน้า ในเพศเมียมีสีเข้มกว่าและมีแถบดำพาดขวางจากขอบปีกด้านหน้า ไปยังขอบปีกด้านข้าง ส่วนด้านใต้ปีกสีเหลือง มีแถบสีขาวพาดทับบริเวณเส้นปีกเส้นที่ 8 ของปีกคู่หลัง มีจุดสีน้ำตาลแดง 2 จุดเล็กๆ ต่อกันที่โคนปีกใกล้กับแถบสีขาว และมีขีดสีน้ำตาลแดงสั้นๆ ที่บริเวณโคนปีกคู่หน้า (Butterflies and Moths of North America, 2007)

รายงานถิ่นการกระจายของผีเสื้อ *Julia* โดยเว็บไซต์ของ Butterflies and Moths of North America (2007) ของมหาวิทยาลัยมอนทานา พบว่าอาศัยอยู่เฉพาะตอนกลางของทวีปอเมริกา ตั้งแต่ตอนใต้ของรัฐเท็กซัส และฟลอริดา ของประเทศสหรัฐอเมริกา ไปจนถึงประเทศบราซิล ส่วนในประเทศไทยนั้นยังไม่เคยมีรายงานการพบอาศัยในธรรมชาติ จากการสอบถามพบว่า ได้เคยมีการนำเข้าผีเสื้อ *Julia* มาเลี้ยงในสวนผีเสื้อตามจังหวัดทางภาคใต้ของประเทศไทย

ประมาณปลายเดือนมกราคม 2550 ที่ผ่านมา คณะผู้เขียนจากพิพิธภัณฑธรรมชาติวิทยา องค์การพิพิธภัณฑวิทยาศาสตร์แห่งชาติ ได้เดินทางไปสำรวจแมลงทางภาคใต้ ในท้องที่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบผีเสื้อ *Julia* อาศัยอยู่ในบริเวณที่โล่งและพื้นที่เกษตรกรรม ใกล้กับป่าธรรมชาติของเทือกเขาหลวงตอนบน การศึกษาเขตการแพร่กระจายพบว่า ไม่เคยมีรายงานถึงถิ่นการกระจายในประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียเลย การพบครั้งนี้ถือเป็นการรายงานทางวิชาการครั้งแรกที่ค้นพบผีเสื้อต่างถิ่นชนิดใหม่ในประเทศไทย คาดว่าน่าจะเป็นผลุดอกมาจากสวนผีเสื้อ แล้วแพร่กระจายอยู่ในธรรมชาติ

ผีเสื้อ *Julia* (*Dryas iulia*) เป็นผีเสื้อที่อาศัยอยู่บริเวณตอนกลางของทวีปอเมริกา ปัจจุบันสำรวจพบอาศัยอยู่ตามธรรมชาติ ทางตอนเหนือของเทือกเขาหลวง จังหวัด นครศรีธรรมราช คาดว่าน่าจะเป็นผีเสื้อที่หลุดรอด ออกมาจากสวนผีเสื้อ

ภาพโดย ชิน นาสำราญ

ผีเสื้อ Julia ที่คณะสำรวจพบหากิน
ในธรรมชาติ บริเวณที่โล่งและพื้นที่
เกษตรกรรมทางตอนเหนือของเทือก
เขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช
เป็นรายงานการพบผีเสื้อต่างถิ่น
ชนิดนี้เป็นครั้งแรกในทวีปเอเชีย
ภาพโดย ชิน นาสารัญ

ในการสำรวจพบว่าผีเสื้อ Julia ดูดกินน้ำหวานของดอกไม้ที่ขึ้นอยู่ข้างทาง
และบริเวณที่เปิดโล่ง ได้แก่ ฝายเสื่อ และผกากรอง ส่วนพืชอาหารของตัวหนอนนั้น
จากข้อมูลในเวบไซต์ wikipedia (2007) รายงานว่าพืชอาหารของตัวหนอนได้แก่ พืชในกลุ่มเสาวรสม
และกระทุง (passion vines) วงศ์ Passifloraceae (David, 1992) ซึ่งเป็นพืชที่ขึ้น
กระจายทั่วไปตามพื้นที่โล่งและพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณเขาหลวง แสดงให้เห็นว่า
ผีเสื้อชนิดนี้สามารถปรับตัวให้อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างถิ่นได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามควรมีการ
ติดตามศึกษาผีเสื้อชนิดนี้อย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะผลกระทบที่อาจมีขึ้นต่อระบบนิเวศ
และพืชผลทางเกษตรของไทย

ภาพผีเสื้อ Julia ตัวผู้ เป็นภาพตัวอย่างจาก
[http://www.inra.fr/papillon/papilion/nymphali/
texteng/d_iulia.htm](http://www.inra.fr/papillon/papilion/nymphali/texteng/d_iulia.htm)

เอกสารอ้างอิง

David, J. C. 1992. Butterflies and Moths. Dorling Kindersley Limited, Great Britain, London.

wikipedia. 2007. http://en.wikipedia.org/wiki/Dryas_julia. Downloaded on 7 February 2007.

Butterflies and Moths of North America. 2007. [http://pick4.pick.uga.edu/mp/
20q?search=Dryas+julia&guide=Butterflies](http://pick4.pick.uga.edu/mp/20q?search=Dryas+julia&guide=Butterflies). Downloaded on 7 February 2007.

http://www.inra.fr/papillon/papilion/nymphali/texteng/d_iulia.htm. Downloaded on 7 February 2007.

http://www.inra.fr/papillon/papilion/nymphali/texteng/d_iulia.htm. Downloaded on 7 February 2007.

ความสัมพันธ์ระหว่าง มดสกุล *Cladomyrma* และพืชสกุล *Sphenodesme* ในประเทศไทย

วิยะวัฒน์ ใจตรง

พิพิธภัณฑธรรมชาติวิทยา

องค์การพิพิธภัณฑวิทยาศาสตร์แห่งชาติ

จากการสำรวจมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระหว่างปี 2547 ถึง 2549 พบสกุล *Cladomyrma* สร้างรังอยู่เฉพาะในลำต้นของไม้เถาสกุล *Sphenodesme* ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน จังหวัดฉะเชิงเทรา อุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิ้ว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว จังหวัดจันทบุรี พบเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ซึ่งเดิมมดสกุลนี้มีรายงานเฉพาะในประเทศมาเลเซีย เกาะสุมาตรา และเกาะบอร์เนียว ประเทศอินโดนีเซียเท่านั้น (Agosti, 1999)

มดสกุล *Cladomyrma*

จากการเปรียบเทียบจากตัวอย่างต้นแบบ (type specimen) ของมดสกุลนี้พบว่ามดชนิดที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยนี้ เป็นมดชนิดใหม่ของโลก และกำลังอยู่ระหว่างการตั้งชื่อ

การอยู่ร่วมกันของมดและพืช

การอาศัยอยู่ร่วมกันของมดสกุล *Cladomyrma* และไม้เถาสกุล *Sphenodesme* เป็นการอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยโดยพืชได้มดช่วยป้องกันตัวหนอนที่กัดกินใบ ส่วนมดใช้แกนกลางลำต้นของไม้เถาสกุลนี้ซึ่งมีลักษณะกลวงเป็นที่ทำรัง ทั้งมดและพืชจะปล่อยสารเคมีบางอย่างเพื่อเป็นการดึงดูดกัน (Fujiwara et al., 2004) ทำให้มดและพืชทั้งสองชนิดนี้ได้อาศัยอยู่ร่วมกันตลอดเวลา

เอกสารอ้างอิง

Agosti, D., J. Moog and U. Maschwitz. 1999. Revision of the Oriental plant-ant genus *Cladomyrma*. *American Museum Novitates*. 3283:1-24.

Fujiwara, N., K. Murase., R. Yamaoka., D. Wiwatwitaya, W. Jaitrong, and Se. Yamane. 2004. *ANeT Newsletter*. 7:9-13.

พบ **ปุดเต็ม** ที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี

พงษ์ศักดิ์ พลเสนา

สวนพฤกษศาสตร์ภาคตะวันออก (เขาดินซอน)

สำนักหอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

พรรณไม้สกุล **Geostachys** วงศ์ **Zingiberaceae** มีเขตการกระจายพันธุ์ในคาบสมุทรมาลายา ส่วนใหญ่เป็นพืชเฉพาะถิ่น (endemic species) และพบบนเขาสูง ในประเทศไทยมี 4 ชนิด พบทางภาคใต้ 3 ชนิด (Larsen and Larsen, 2006) และอีกชนิดคือ **ปุดเต็ม G. smitinandii K.Larsen** เป็น **พรรณไม้ชนิดใหม่ของโลก** พบเพียงแห่งเดียวที่เขาเขี้ยว อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ (Larsen, 2001)

จากการออกสำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้ของ นายพงษ์ศักดิ์ พลเสนา นักวิชาการป่าไม้ จากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และ Dr. Christian Puff จากมหาวิทยาลัยเวียนนา สาธารณรัฐออสเตรีย ที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ระหว่างวันที่ 4 - 6 กรกฎาคม 2549 พบ “ปุดเต็ม” ที่เขาพะเนินทุ่ง บริเวณ กม. 27 - 30 สูงจากระดับทะเลประมาณ 900 - 1,000 เมตร การพบครั้งนี้จึงเป็นการค้นพบปุดเต็มแห่งที่สองของโลก และยังคงอยู่คนละเขตการกระจายพันธุ์ของถิ่นกำเนิดเดิมอีกด้วย

ช่อผล (ภาพซ้ายมือ) และช่อดอก (ภาพขวามือ) ของปุดเต็ม ภาพโดย พงษ์ศักดิ์ พลเสนา

เอกสารอ้างอิง

Larsen, K. 2001. *Geostachys smitinandii* K.Larsen (Zingiberaceae), a new species from Thailand. *Thai For. Bull. (Bot.)*. 29:17-22.

Larsen, K. and S. S. Larsen. 2006. *Gingers of Thailand*. Queen Sirikit Botanic Garden, The Botanic Garden Organization, Chiang Mai, Thailand.

จำปีดอย *Magnolia gustavii* King

ยังไม่วินิจฉัย

ปิยะ เฉลิมกลิ่น, พชรินทร์ เก่งกาจ และ จิรพันธ์ ศรีทองกุล

ฝ่ายเทคโนโลยีการเกษตร

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

จากรายงานการตรวจสอบรายชื่อพรรณไม้ในวงศ์จำปีทั่วโลกของสวนพฤกษศาสตร์คิว แห่งประเทศอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1996 (Frodin & Govaerts, 1966) ระบุว่ามีการค้นพบจำปีดอย ในปี ค.ศ. 1891 ที่อ่างอิงโดย Ann. Roy. Bot. Gard. (Calcutta) 3(2) หน้า 209 ว่ามีการเก็บตัวอย่างจากป่าโมคัม ในแคว้นอัสสัม ตอนเหนือของพม่า และหลังจากนั้นไม่มีรายงานการเก็บตัวอย่างจำปีดอยได้อีกเลย นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1891 โดยที่หนังสือหรือรายงานที่เกี่ยวกับแมกโนเลียในยุคต่อๆ มา ก็จะกล่าวถึงบริเวณที่เก็บตัวอย่างได้ในครั้งแรกเท่านั้น ดังเช่นในหนังสือแมกโนเลียของ Callaway (1994) นับเป็นเวลากว่า 100 ปี ที่ชาวคราวของจำปีดอยเจียบหายไป จนกระทั่งนักวิจัยและนักสำรวจแมกโนเลียทั่วโลกลงความเห็นกันว่าจำปีดอยอาจจะสูญพันธุ์ไปแล้ว

ในการสำรวจพรรณไม้ในวงศ์จำปีทั่วประเทศของคณะผู้เขียน ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 ได้ค้นพบจำปีดอย บนแนวสันเขาชายแดนไทยและพม่า ในเขตจังหวัดเพชรบุรี ที่ระดับความสูง 1,300 เมตร (ปิยะ, 2545) ซึ่งอยู่ใกล้จากแหล่งกำเนิดเดิมในแคว้นอัสสัมมากกว่า 1,000 กิโลเมตร มีการนำภาพของดอกและผลออกเผยแพร่ ยังความตื่นตัวให้กับผู้ที่นิยมแมกโนเลียเป็นอย่างมาก นับเป็นครั้งแรกของโลกที่จำปีดอยได้มีโอกาสเผยแพร่โฉมต่อสายตาชาวโลก

ดอกจำปีดอย เป็นจำปีเพียงชนิดเดียวของไทย
ที่มีดอกห้อยลงเนื่องจากมีก้านดอกที่ยาวมาก

ภาพโดย ปิยะ เฉลิมกลิ่น

การขยายพันธุ์ของจำป๋าดอย ปิยะ (2545) รายงานว่าตามธรรมชาติมีการขยายพันธุ์โดยเมล็ด แต่ในปัจจุบันมีจำนวนต้นเหลืออยู่ในถิ่นกำเนิดน้อยมาก จึงมีโอกาสขยายพันธุ์ตามธรรมชาติได้น้อย จนอยู่ในสภาพใกล้จะสูญพันธุ์ ส่วนการขยายพันธุ์ที่ทำโดยมนุษย์นั้น ยังไม่มีวิธีการขยายพันธุ์ที่ใช้ได้ผลดีกับพืชชนิดนี้ แม้ว่าจำป๋าดอยจะออกดอกจำนวนมาก แต่ก็ติดเมล็ดน้อยมาก ต้นกล้าที่ได้จากการเพาะเมล็ดมีความอ่อนแอและตายเกือบหมดในเวลาต่อมา การขยายพันธุ์โดยวิธีตอนกิ่ง ทาบกิ่ง และเสียบยอดนั้น ยังไม่มีการทดลองทำ ส่วนการขยายพันธุ์โดยวิธีการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อจากยอดอ่อนและเมล็ดอ่อนพบว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จ และในขณะนี้จึงยังไม่มีการปลูกเลี้ยงจำป๋าดอย

ลักษณะต่างๆ ของจำป๋าดอย ภาพซ้าย
สุดเป็นดอกตูม ตรงกลางเป็นดอกบาน
และขวาสุดเป็นเมล็ด
ภาพโดย ปิยะ เฉลิมกลิ่น

สิ่งที่น่ายินดีสำหรับชาวไทยและชาวโลกก็คือ ได้มีการขยายพันธุ์โดยวิธีการเพาะเมล็ด และปลูกต้นกล้าลงในพื้นที่แนวสันเขาชายแดนไทยและพม่า ในเขตจังหวัดกาญจนบุรี ในปี พ.ศ. 2548 ในระดับความสูงเดียวกัน พบว่าต้นกล้าเจริญเติบโตได้ดี และหวังว่าจำป๋าดอยจะออกดอกและติดผลได้ใน 4 - 5 ปีข้างหน้านี้ นับเป็นหลักฐานยืนยันได้ว่า **จำป๋าดอยยังไม่สูญพันธุ์**

เอกสารอ้างอิง

Callaway, D.J. 1994. Magnolias. London. 260 p.

Frodin, D. G. and R. Govaerts. 1996. World Checklist and Bibliography of Magnoliaceae. Royal Botanic Gardens, Kew. 72 p.

ปิยะ เฉลิมกลิ่น. 2545. แมกโนเลียเมืองไทย. สำนักพิมพ์บ้านและสวน. กรุงเทพฯ. 185 หน้า.

ผักแว่น (*Marsilea sp.*)

ผักพื้นเมืองที่ปราจีนบุรี

ศิริพร ชั่งสนธิพร

กลุ่มวิจัยวัชพืช

สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช กรมวิชาการเกษตร

ผักแว่นที่เราคุ้นเคยพบเห็นเป็นวัชพืชในนาข้าวที่น้ำท่วมขัง หรือที่มีความชื้นสูง มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Marsilea crenata* K.Presl เป็นเฟิร์นน้ำในวงศ์ Marsileaceae สามารถทนแล้งได้ดี และสร้างสปอโรคาร์ป (sporocarp) เป็นกลุ่มที่ชอกใบ ยอดอ่อนของพืชนี้เป็นผักพื้นเมืองในหลายท้องถิ่น จากรายงานเกี่ยวกับวัชพืช (Holm *et al.*, 1979) ระบุว่าในประเทศไทยมีพืชในสกุลนี้ 2 ชนิด คือ *M. crenata* K.Presl และ *M. quadrifolia* L. ซึ่งผักแว่นชนิดหลังจะสร้างสปอโรคาร์ปที่ก้านใบเมื่อสภาพแห้งแล้ง หรือไม่อยู่ในน้ำ ก้านสปอโรคาร์ปมักแตกแขนง ส่วนที่ไม่แตกแขนงจะพบสปอโรคาร์ป 2 - 3 อันแยกกันอยู่บนก้านใบซึ่งพบได้น้อย (PIER, 2006) นอกจากนี้เว็บไซต์ Fernsiam (2007) ระบุว่าได้นำผักแว่นชนิด *M. drummondii* A.Braun ซึ่งมีถิ่นกำเนิดในออสเตรเลีย เข้ามาปลูกเป็นไม้ประดับ ผักแว่นชนิดนี้มีการสร้างสปอโรคาร์ปในที่แห้งและออกเป็นกลุ่มคล้ายกับ *M. crenata* K.Presl

ผักแว่น *M. quadrifolia* L.

ภาพจาก <http://www.nhm.ac.uk/>

hosted_sites/bps/rasbach/RAS008M.JPG

ผักแว่นชนิดใหม่ *M. drummondii* A.Braun

ภาพจาก <http://milksci.unizar.es/>

bioquimica/temas/vitamins/auxvitaminas/Marsilea.jpg

ผักแว่น *M. crenata* K.Presl ผักพื้นเมืองในหลายท้องที่ของไทย (ภาพซ้ายมือ) ลักษณะสปอโรคาร์ปตรงชอกก้านใบ (ภาพขวามือ) ภาพโดย ศิริพร ชิงสนธิพร

จากการสำรวจพืชในเขตจังหวัดปราจีนบุรี พบพืชที่มีลักษณะเหมือนกับผักแว่นจำหน่ายในตลาด มีราคาแพงกว่าผักแว่น ซึ่งมีขอบใบอ่อนเป็นสีแดง และสร้างสปอโรคาร์ป 2 - 12 อันบนก้านใบ ก้านสปอโรคาร์ปไม่แตกแขนง ยาวประมาณ 4 -10 มิลลิเมตร โดยเรียงเป็นแถวห่างจากโคนก้านใบ 9 -18 มิลลิเมตร สปอโรคาร์ปรูปไข่ กว้าง 2 - 3 มิลลิเมตร ยาว 3.4 มิลลิเมตร ผิวเรียบ มีขนอ่อนปกคลุม เมื่อแก่มีสีดำ และขนมักหลุดร่วงไป (ภาพด้านล่าง) ซึ่งแตกต่างจาก ผักแว่นทั้งสามชนิดข้างต้นอย่างชัดเจน ขณะนี้อยู่ระหว่างการตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง คาดว่าอาจเป็นพืชชนิดใหม่ (new record) ของไทยด้วย

ลักษณะใบอ่อนที่คล้ำเต็มตัวของผักแว่น จากจังหวัดปราจีนบุรี (ภาพซ้ายมือ) และลักษณะสปอโรคาร์ปของผักแว่น จากจังหวัดปราจีนบุรีที่ออกตรงก้านใบ (ภาพขวามือ) ภาพโดย ศิริพร ชิงสนธิพร

เอกสารอ้างอิง

- Fernsiam. 2007. <http://www.fernsiam.com/FernWorld/Taxonomy/Marsileaceae/> Downloaded on 16 February 2007.
- PIER. 2006. Pacific Island Ecosystems at Risk. *Marsilea quadrifolia* L., Marsileaceae. http://www.hear.org/pier/species/marsilea_quadrifolia.htm Downloaded on 16 February 2007.
- Holm, L., J. V. Pancho, J. P. Herberger, and D. L. Plucknett. 1979. A Geographical Atlas of World Weeds. John Wiley, New York. 391 pp.

เทคนิคธรรมชาติ

การถ่าย
รูป

สัตว์เลื้อยคลานด้วยนมขนาดเล็ก ให้ดูเป็นธรรมชาติ (1)

เรียมศิริ มูลจันทร์

ฝ่ายสิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยาและพลังงาน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

สำหรับฉบับปฐมฤกษ์ฉบับนี้ เรามาวางกันด้วยเรื่องการถ่ายภาพไว้ประกอบการศึกษา และจัดทำรายงานทางวิชาการ ก่อนที่จะได้ปล่อยสัตว์ที่เราจับได้กลับสู่แหล่งที่จับ การใช้ภาพ แทนคำบรรยาย ช่วยให้ผู้รับสาร สามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้นเหมือนกับคำกล่าวที่ว่า “หนึ่งภาพ แทนคำบรรยายพันคำ” การถ่ายภาพประกอบรายงานทางวิชาการ เพื่อให้ได้ภาพที่เป็นธรรมชาติ สามารถทำได้ไม่ยาก แต่ก็ไม่ง่ายนักถ้าไม่รู้เทคนิค

ในโอกาสนี้ผมจะขอกล่าวถึงการถ่ายสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมขนาดเล็ก โดยเฉพาะสัตว์ที่ตก หรือจับได้โดยการใช้กรงดัก เช่น หนู กระรอก กระแต การถ่ายภาพสัตว์ที่อยู่ในกรง จะดูไม่เป็นธรรมชาติและเห็นรายละเอียดของสัตว์ไม่ครบถ้วน แต่การปล่อยสัตว์ออกมาจากกรง ก็จะทำให้สัตว์เหล่านั้นหนีไป สิ่งที่จะต้องมียกคือ อุปกรณ์ถ่ายภาพและการเตรียมอุปกรณ์ หรือสตูดิโอสำหรับใส่สัตว์ที่จะถ่ายภาพ ในส่วนของอุปกรณ์ถ่ายภาพประกอบด้วย

1. กล้องถ่ายภาพ การถ่ายภาพสัตว์ เลื้อยคลานด้วยนมขนาดเล็ก สามารถใช้ได้ทั้งกล้อง คอมแพกต์ (compact) หรือกล้องเลนส์เดี่ยว สะท้อน (SLR ย่อมาจาก Single – lens reflex) ทั้งที่ใช้ฟิล์มในการบันทึกภาพ และใช้หน่วย ความจำแบบดิจิทัลในการบันทึกภาพ กล้อง ที่ใช้ควรมีแฟลชในตัว เพื่อใช้กระตุ้นแฟลช เสริม (ดูรายละเอียดเรื่องแฟลช) หรือถ้ามีงบประมาณ พอขอแนะนำให้ใช้กล้องเลนส์เดี่ยว สะท้อน แบบดิจิทัล (Digital - SLR) สามารถเปลี่ยนขนาด ช่วงความยาวโฟกัสของเลนส์ได้หลากหลาย ตามความต้องการและดูภาพถ่ายได้ทันที

กล้องถ่ายภาพควรเป็นกล้องที่มีแฟลชในตัวเอง
เพื่อใช้กระตุ้นแฟลชเสริม

2. เลนส์ ควรเป็นเลนส์ซูมระยะ 35 – 70 มิลลิเมตร แต่ถ้าต้องการถ่ายภาพในระยะใกล้ๆ มีอัตราขยายของภาพได้มากเป็นพิเศษ มีความคมชัด และเห็นรายละเอียดมากขึ้น ควรใช้เลนส์มาโคร (Macro lens) เหมาะสำหรับถ่ายภาพสัตว์ที่มีขนาดเล็ก เช่น หนูผี หนูหริ่ง ระยะทางยาวโฟกัสที่แนะนำควรจะเป็น 60 มิลลิเมตร หรือ 105 มิลลิเมตร เพราะราคาไม่แพงนักและใช้ถ่ายในระยะที่ใกล้กับสัตว์โดยไม่ต้องกังวลว่าสัตว์จะหนีไป

3. แฟลช การถ่ายภาพสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมขนาดเล็ก เราควรจะมีแฟลชแบบแยกจากตัวกล้อง เพื่อที่จะช่วยให้เราสามารถกำหนดทิศทางของแสงได้ การถ่ายภาพนั้นเราก็จะให้แฟลชที่ติดมากับตัวกล้องเป็นไฟหลัก (main light) และแฟลชที่แยกออกมานั้นเป็นไฟเสริม (fill light) หรือไฟลบเงา เพื่อให้ภาพที่ได้ดูมีมิติ

การใช้แฟลชมีความจำเป็นมากเนื่องจากสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมขนาดเล็ก มักหากินกลางคืน การถ่ายภาพสัตว์เหล่านี้ในตอนกลางวันที่มีแสงจ้า จะทำให้สัตว์หอย ไม่ตื่นตัว และดูไม่เป็นธรรมชาติ ดังนั้นต้องถ่ายภาพในบริเวณที่มีแสงน้อย

“ตาแมว” ทำหน้าที่รับแสงจากแฟลชหลัก เพื่อกระตุ้นแฟลชเสริมให้ทำงานสัมพันธ์กับแฟลชหลัก ใช้ติดตั้งตรงฐานของแฟลชรุ่นเก่าๆ

แฟลชเสริมจะต้องมี “ตาแมว” ทำหน้าที่กระตุ้นให้แฟลชทำงานสัมพันธ์กับแฟลชจากกล้องหรือถ้าไม่มีตาแมวก็อาจใช้สายพ่วงแฟลชก็ได้ ถ้าเป็นแฟลชสมัยใหม่จะมี เซ็นเซอร์ในตัวสามารถรับสัญญาณจากกล้องหรือแสงจากแฟลชหลักได้โดยตรง ไม่จำเป็นต้องซื้อตาแมวหรือสายพ่วงแฟลชให้ยุ่งยาก

4. ขาตั้งกล้อง ใช้ขจัดปัญหาความสั่นไหวของภาพในการถ่ายภาพที่ใช้เลนส์ให้อัตรากำลังขยายภาพสูงๆ หรือเลนส์มาโคร ถ้าไม่ต้องตั้งค่าความเร็วชัตเตอร์ไม่ต่ำกว่าระยะทางยาวโฟกัสของเลนส์ (เช่นถ้าใช้เลนส์ 105 มม. ความเร็วชัตเตอร์ต้องไม่ต่ำกว่า 1/125) แต่กล้องบางประเภทอาจมีปัญหาในเรื่องของการตั้งค่าความเร็วชัตเตอร์ ดังนั้นจึงควรใช้ขาตั้งกล้องจะเป็นการดีที่สุด

หลังจากที่ได้อุปกรณ์ถ่ายภาพครบแล้ว เราก็ต้องจัดเตรียมสตูดิโอสำหรับถ่ายภาพสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมขนาดเล็กที่ทำเองได้ง่าย เป็นสตูดิโอราคาถูกๆ สามารถพกพาไปในภาคสนามได้สะดวก ที่สำคัญก็คือไม่ทำให้สัตว์ที่เราต้องการถ่ายวิ่งหนีไป การจัดองค์ประกอบภายในสตูดิโอหนึ่งต้องมีลักษณะคล้ายธรรมชาติที่สัตว์อาศัยอยู่มากที่สุด

การสร้างสตูดิโอขนาดเล็กเพื่อถ่ายภาพสัตว์ตัวอย่าง ได้แนวความคิดจาก คุณสุรชิต แวงโสธรณ์ นักวิจัย ของ วว. ซึ่งได้ประยุกต์จาก "กล่องถ่ายภาพสัตว์" ของคุณหมอบุญส่ง เลขะกุล ซึ่งเป็นกล่องไม้อัด ปิดทึบ ด้านหน้าเป็นกระจกใส ใช้สำหรับถ่ายภาพสัตว์ในหนังสือ Mammals of Thailand โดยใช้วัสดุที่สามารถหาได้ง่าย ราคาถูก และมีขายทั่วไปตามท้องตลาด ได้แก่

1. ถังน้ำพลาสติกสีดำขนาดใดก็ได้ แล้วแต่น้ำหนักของสัตว์ที่จะถ่าย
2. กระจกใส 2 แผ่น มีขนาดพอที่จะปิดด้านหน้าและบนถึงน้ำ หนาไม่น้อยกว่า 5 มิลลิเมตร เพราะมีความแข็งแรงพอที่จะรับแรงกระแทกของสัตว์
3. สเปรย์สีดำด้าน
4. เลื่อยตัดเหล็ก หรือคัตเตอร์

วิธีการสร้างสตูดิโอให้ดำเนินการดังนี้

1. ตัดถังน้ำพลาสติกสีดำ ด้านข้างถึงตามแนว ยาวประมาณ 1 ใน 3 ของถัง ตัดพื้นที่แนวเส้นเหลื่อมออก โดยให้เหลือส่วนกันถึงไว้และตัดหูของถังออก (ภาพขวามือ)

2. ทำการเจาะร่องยาวบริเวณขอบ ตามแนวยาวของ ถัง หนาประมาณ 1/2 - 1 เซนติเมตร ร่องกว้างประมาณ 6 - 7 มิลลิเมตร (กว้างพอที่จะใส่กระจกหนา 5 มิลลิเมตร ได้โดยไม่หลวมหรือคับจนเกินไป) ดังในภาพซ้ายมือ ด้านในถึงน้ำ พลาสติกสีดำ นั้นจะมีความมันวาว และจะสะท้อนแสง จากแฟลช ให้ล้างด้วยน้ำสบู่จนสะอาด ตากให้แห้ง แล้วใช้สี สเปรย์สีดำด้าน ฟ้นบริเวณภายในถึงทั้งหมด

3. นำถังที่เตรียมไว้ไปที่ร้านขายกระจก ให้ช่างตัดกระจกใสให้พอดีกับด้านหน้าของถัง ที่ตัดไว้ เพื่อความยาวของกระจกให้เลยจากขอบถึงประมาณด้านละ 1 นิ้ว ส่วนขนาดความสูง ให้พอดีกับความสูงของถังที่ตัดเป็นร่อง ส่วนกระจกใสอีกแผ่นมีขนาดเท่ากัน เพื่อใช้ปิดด้านบนถึง ป้องกันสัตว์กระโดดหนี กระจกควรหนาอย่างน้อย 5 มม. เพื่อความแข็งแรง ไว้ป้องกันสัตว์ที่อาจ พุ่งชนกระจก เมื่อตัดกระจกใสเรียบร้อยแล้วทั้งสองประกอบเข้าด้วยกัน ให้ตรวจสอบดูความ เรียบร้อยว่าสามารถประกอบเข้าด้วยกัน พอดีหรือไม่ ถ้าไม่ได้ให้ทำการปรับแต่งถึงอีกครั้ง ก็เป็นอันว่าเสร็จเรียบร้อยแล้ว (ติดตามต่อไปฉบับหน้า).....

ฉบับหน้าจะนำเสนอวิธีปรับแต่งสตูดิโอให้เหมือนสภาพธรรมชาติและเทคนิคในการ ถ่ายภาพสัตว์ที่อยู่ในสตูดิโอให้มีท่าทางที่เป็นธรรมชาติ...โปรดอดใจรอครับ....

ดอลมินน์ ลำเนา-พนาจร

นกกินปลีหางยาวเขียว (Green-tailed sunbird) ความทรงจำครั้งสุดท้ายโดย มะฟ้า

สวัสดีเป็นปฐมฉบับครับ ผมก็ได้รับมอบหมายให้เขียนหนึ่งคอลัมน์ ในจุลสารฉบับนี้ คอลัมน์นี้จะนำเสนอข้อมูลเล็กน้อยๆ เกี่ยวกับสัตว์ป่าของไทยผ่านการเดินทางทำงานในสนาม เป็นแนวข้อมูลเชิงวิชาการ แทรกเรื่องเรีงร่า น้ำคลอ และความหมายชื่อวิทยาศาสตร์ในภาษาต่างๆ มาเรียงร้อยพอเรียกรอยย่นบนใบหน้าท่านผู้อ่าน ฉบับแรกแบบไม่ทันตั้งตัว และด้วยความเป็นคน คิดลึกอยากเขียนเยอะจนเป็นที่ลำบากใจคนอื่นว่าเมื่อไหร่ต้นฉบับจะเสร็จ (หา!) วันนี้เลยรู้สึกได้ถึงบรรยากาศตามาคู่ที่ฉายแผ่ซ่านบีบคั้นทะมีนมีดดำ ปล่าวครับ ไม่มีการเอามัดจีตัวประกันแต่อย่างใด แต่ฝนตกครับ และตกอย่างชุ่มฉ่ำเสียด้วย ฝนแรกของปี 50 เชียวนะครับ ฝนผิดฟ้าอย่างนี้ ทำให้นึกถึงการเดินป่าที่ชุ่มโชก และนกกินปลีหางยาวเขียวชนิดย่อยทางภาคใต้ ที่เขาหลวง เมื่อต้นเดือนเมษายนของปีก่อน อย่างนี้เรียกได้ว่าบรรยากาศพาไป

วงศ์นกกินปลีไม่ว่าจะเป็นชนิดไหน สีสันที่จัดจ้านของนกตัวผู้นั้น ทำให้นักดูนกสอสมัญ อย่างผมต้องร้องแม่เจ้า! ในใจได้ทุกครั้ง ไม่ว่า จะเห็นครั้งแรกหรือครั้งไหน แต่ที่แน่ๆ นกวงศ์นี้ เป็นนกเฉพาะถิ่นในบ้านเราถึง 3 ชนิดย่อยเลยนะครับ นักส่องทั้งหลายมักจะเก็บกริยาไม่อยู่ ทุกครั้งที่ยินแว่วเสียงร้องของมันต้องออกอาการ คอยึดคอยาวมองหา ก็สัจจะธรรมดาแน่นแหละครับ ที่ว่า “ยิ่งหายากยิ่งอยากดู” นกกินปลีหางยาวเขียวพันธุ์ใต้ (*Aethopyga nipalensis australis*) เป็น 1 ใน 3 ชนิดย่อย (อีก 2 ชนิดย่อย

นกกินปลีหางยาวเขียวพันธุ์ใต้ ตัวผู้

ภาพจาก <http://www.zyworld.com/NAKARIN/>

HTMLgreentailedsunbird.htm

คือ *A. n. angkanensis*; อินทนนท์ และ *A. n. karenensis*; แม่วงศ์ อุ้มผาง) เมื่อเห็นชื่อชนิดย่อย *Aethopyga nipalensis australis* ก็บอกอะไรได้หลายอย่างนะชะ ตั้งแต่ชื่อวงศ์ *Aethopyga* มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก (มิใช่ภาษาละตินอย่างที่มักจะเข้าใจกัน) aithod = burnt (red-brown); puge = rump หมายถึง นกที่ก้นมีสีน้ำตาลแดงหรือสีเปลวเพลิง (แต่ที่เห็น ไม่เห็นเป็นสีน้ำตาลแดงแต่อย่างใด สีเหลืองเจือส้มสดชะอย่างนั้น สีเปลวเพลิงเข้าที่กว่า) ชื่อบ่งชนิด (specific epithet) ก็คงเดาได้นะชะ

ส่วนชื่อชนิดย่อยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับประเทศออสเตรเลียหรือเกาะ แต่รากศัพท์ *australis* หมายถึงเกี่ยวกับทางตอนใต้ การกระจายพบในพื้นที่เขาสูงทางใต้ที่มีความสูงระดับมากกว่า 900 เมตร ดังนั้นจึงหมายมั่นปั้นมือว่าจะต้องเห็นนกชนิดนี้ให้ได้ (จะได้เอาไปโหมน้ำลายแตกฟองเวลาหลุดเข้าไปนั่งในดงแฟนพันธุ์แท้ พวก...โหย ไอ้นกนั่นเห็นจนเบื่อ ตั้งกะปี 39 โน่นแล้ว)

กาลเป็นเช่นทุกครั้งของบรรดา “**กว้างเถื่อน**” ที่นานๆ ได้เจอกัน เดินไปคุยไปคึกคัก แบตไม่มีหมด ล้มหน้าฟาดขอนไม้ยังขำเลย หัวเราะตั้งแต่ตื่นเขยันผาเหียบเมฆ (ของเข้าดีจริงๆ) นั่งล้อมวงเสวนากัน มีคนเปรยขึ้นมาว่า “ไม่เห็นนกกินปลีหางยาวเขียวเลย” โดยไม่ได้นัดหมาย ผู้นำทางสองท่านเอ่ยวาจาพร้อมกันว่า “ก็พวกคุณเดินป่าแตกต่างกันอย่างนี้ คงเห็นหรือ” ทำเอาเขินกันชะทุกคน เอื่อมมือตอบว่าให้กำลังใจตัวเองไม่เป็นไรพรุ่งนี้เราจะไม่คุย เราจะตุนกน้องคนหนึ่งเลยเล่าเรื่องนกกินปลีหางยาวเขียวให้ฟังว่า วันหนึ่งขณะเรียนนิเวศวิทยา เรื่องนกตัวกินปลีหางยาวเขียวนี้แหละ ข้อมูลนกก็หลังไหลมาจากอาจารย์ มันสำคัญระดับเป็นนกชนิดย่อย เป็นนก endemic พบได้ในพื้นที่ยอดเขาสูงจากระดับน้ำทะเล 900 เมตรขึ้นไป ท้ายซั่มงหนุมไม้ไผ่หน้าคณตทุ่งสง บอกเพื่อนเสียงเรียบๆ “ไอ้ endemic ตัวนี้ ตอนเด็กแถวบ้านข้าเอาเป็นเป้าซ้อมมือแถวสวนลองกองหลังบ้านกันบ่อยๆ วะ” (หา!... สวนลองกองบ้านน้องสูงขนาดนั้นหรือ มันจำผิดหรือเปล่าวะ แต่ที่แน่ๆ หมอเป็นคนซื้อและยืนยันว่า..เจจเจ!!! ข้อมูลประเภทนี้หลายครั้งทำเอานักวิชาการขวยได้เหมือนกัน แต่อย่าโปรดใช้วิจารณ์)

วันถัดมาเรา เดินลงเขาด้วยความเหียบเหียบ หัวงะได้เห็นนกเฉพาะถิ่น ขนาดลีนยังค่อยๆ เอากันกระแทกเลย อา..แล้วพระเจ้าก็เป็นที่ ประทานฝนปรอยให้เย็นและลีนลัมตลอดทางถึงที่พัก คินนี้ต้องนอนกลางธารน้ำตก มองหน้ากันเลิกลั้ก ด้วยความวิตกจริต อาบน้ำเสร็จ แพ็คกระเป๋าเย็นเรียบร้อย มีคำถามลอยมา “ไม่เตรียมที่นอนหรือ” ตอบเสียงแผ่ว “ยังไม่ง่วงอะพี่” โอ้ว! ถ้าจอร์จมาตาย ในป่า โคลนถล่ม แถวนี้อาจารย์หาทางกลับบ้านไม่ถูกแน่ และที่สำคัญยังไม่เห็นนกเลย พ่อแก้วแม่ขวดช่วยลูกด้วย ว่าพลางสาดขวัญกำลังใจเข้าปาก ด้วยมือขีดเล็บเขียว

นกกินปลีหางยาวเขียวพันธุ์ใต้ ตัวเมีย มีสีส้ม

จุดดาดสวยงามสั้นกเพศผู้ไม่ได้ ภาพจาก

<http://www.zyworld.com/NAKARIN/HTMLgreentailedsunbird.htm>

นกกินปลีหางยาวเขียวพันธุ์ใต้ ตัวผู้

ภาพจาก <http://www.zyworld.com/NAKARIN/HTMLgreentailedsunbird.htm>

วันกลับฟ้าไต่ยังคงยืนยันให้ฝนหาใหญ่ๆ นานกว่าสองชั่วโมง ใหญ่มากถึงขนาดข้ามห้วยไม่ได้ ธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ ได้ต้นไม้ใหญ่ ฝนเม็ดใหญ่ หวังว่ากิ่งไม้ใหญ่ๆ จะไม่หล่นโครมลงบนหัวคณะลูกช้างปากมาก เมื่อผ่านฝนบางลงเหลือแค่ระดับหน้ากรรมดา มีคนปากคอสนถามหานก กลับได้พบสายตาค้อนมาจากวงสวยคมเนียน ขนตายาววอน ลมตึงขัดสายฝนไหลผ่านจมูก ดูเหมือนกรามที่จะหนุน ด้วยแรงขบสะบัดหน้าหนีพริต...พร้อมเสียงแคนแซวแหม่มนักดูนก...เลย ไม่ได้สบตากับนกกินปลีหางยาวเขียวพันธุ์ใต้อย่างที่ตั้งใจ..

บันทึกส่งท้าย

โดย.....กองบรรณาธิการ

หมายเหตุพิเศษวิทยา: บันทึกกรรมชาติหลากหลายเผ่าพันธุ์ เป็นจุลสารฉบับเล็กๆ ราย 3 เดือน ประกอบไปด้วย 4 คอลัมน์ ใหญ่ๆ คือ แนะนำตัวอย่างอ้างอิง บันทึกกรรมชาติ เทคนิคกรรมชาติ และลำเนาพนาจร ในคอลัมน์แรกจะแนะนำตัวอย่างสัตว์จากพิพิธภัณฑ์ วว. และจากพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา อพวช. คอลัมน์บันทึกกรรมชาติ จะนำเสนอข้อมูลที่นำเสนอของกรรมชาติเป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกตในภาคสนามของนักวิจัยทางธรรมชาติและสมควรได้รับการบันทึกไว้เพื่อเป็นข้อมูลอ้างอิงในอนาคต คอลัมน์เทคนิคกรรมชาติ จะนำเสนอเทคนิคต่างๆ ของนักวิจัยที่นำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย ของตัวเอง เพื่อให้นักวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ ตามที่ตั้งไว้ ส่วนคอลัมน์สุดท้ายจะเป็นคอลัมน์สบายๆ จะเล่าถึงประสบการณ์ของนักวิจัยที่ได้ออกไปสัมผัสกับกรรมชาติ สำหรับบันทึกความประทับใจไว้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

ในโอกาสนี้ขอเชิญชวนนักวิจัย ส่งบันทึกกรรมชาติหรือข้อเขียนของท่าน ประกอบภาพถ่าย 1-3 ภาพ ความยาวประมาณ 1-2 หน้ากระดาษ A4 มายังกองบรรณาธิการ เพื่อจะได้ตีพิมพ์และเผยแพร่ต่อไป ได้ที่

ฝ่ายวิจัยสิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยาและพลังงาน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

196 ถ. พหลโยธิน จตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0 2579 1121 - 30 ต่อ 1122

โทรสาร 0 2561 4771 อีเมลล์ surachit@tistr.or.th

ศูนย์รวบรวมตัวอย่างอ้างอิงทางชีววิทยา
Biological Reference Collection

หมายเหตุนิเวศวิทยา Ecological Notes

บันทึกธรรมชาติหลากหลายเผ่าพันธุ์
The record of natures

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2550

ไม่ถึงผู้รับโปรดสงคืน

ฝ่ายสิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยาและพลังงาน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

196 ถ. พหลโยธิน ลาดยาว จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย